

1. El Parc del Montnegre i el Corredor

Els valors paisatgístics i culturals de les serres del Montnegre i del Corredor han estat reconeguts d'antuvi tant pels seus pobladors com per els visitants i els estudiosos.

Això no obstant, durant la dècada del seixanta del segle passat, el desenvolupament de diverses activitats agressives amb el medi, com ara la pràctica del motorisme, algunes actuacions forestals poc curoses o, sobretot, l'increment incontrolat d'urbanitzacions il·legals, van generar diverses iniciatives destinades a garantir la conservació de l'espai que, finalment, van desembocar en la seva protecció legal. Aquesta és una breu cronologia d'aquest procés:

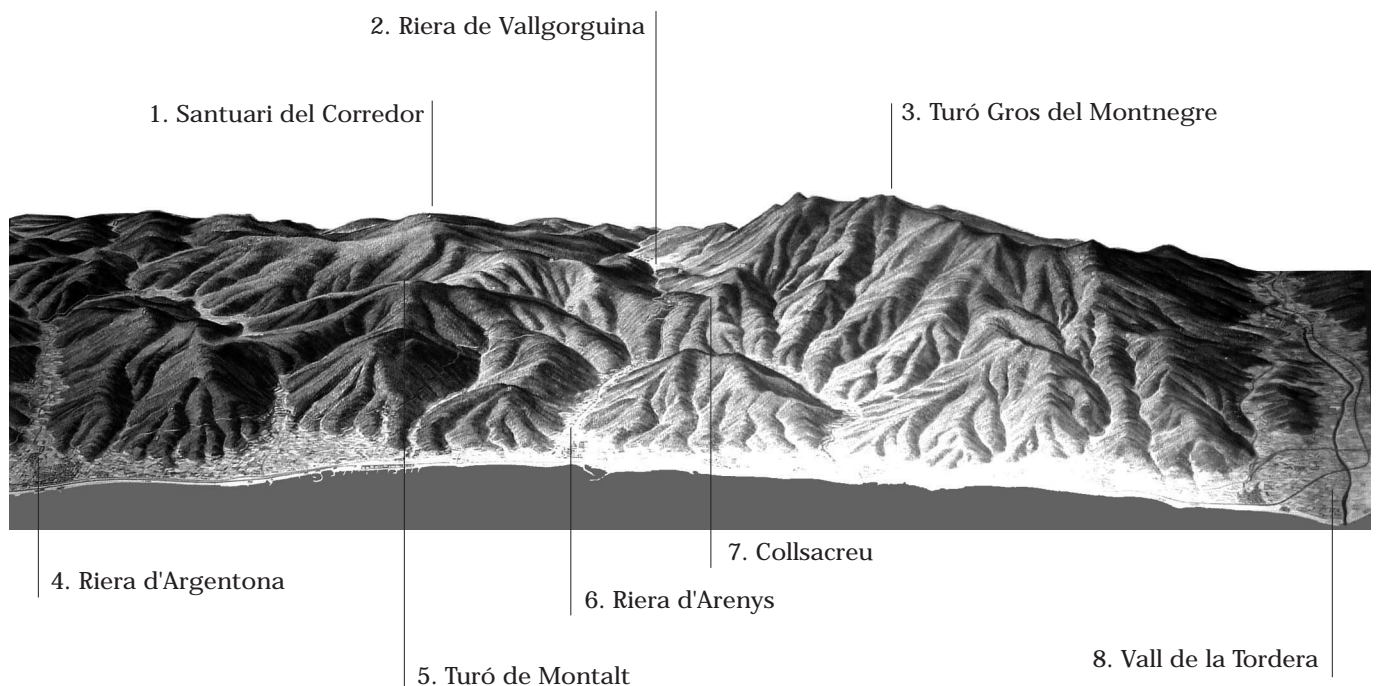
- A finals de la pròpia dècada del seixanta, la Diputació de Barcelona va elaborar un avanç d'un Pla de protecció, tot i que amb un tractament independent per a ambdues serres, la del Corredor i la del Montnegre.
- El setembre de 1976, la Comissió Provincial d'Urbanisme va dictar unes Normes per al Montnegre destinades a controlar les activitats particulars i a reglamentar els usos del sòl, amb l'objectiu de posar fi a diverses actuacions d'urbanització il·legal descontrolada.
- Finalment, el 20 de juliol de 1989 va ser aprovat el Pla especial de protecció del medi físic i del paisatge de les serres del Montnegre i el Corredor, promogut per la Diputació de Barcelona.
- Cal apuntar també que les serres del Montnegre i el Corredor formen part del Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya (PEIN) aprovat el 1992 per la Generalitat de Catalunya.

Els objectius principals que es pretenen aconseguir amb la gestió del Parc del Montnegre i el Corredor són els següents:

- La preservació, i la valoració ciutadana, del patrimoni natural i cultural del parc.
- L'afavoriment d'un desenvolupament econòmic compatible amb la dinàmica dels sistemes naturals i amb la qualitat del paisatge.
- L'ordenació i el garantiment de l'ús social de les serres.

■ Situació geogràfica i relleu

El parc està integrat per les serres del Montnegre i del Corredor, que ocupen un ampli sector la Serralada Litoral Catalana. La línia de costa i la depressió vallesana el delimiten, doncs, longitudinalment, mentre que la riera d'Argentona i la vall de la Tordera en són els límits transversals. Al seu torn, les rieres de Vallgorguina i d'Arenys fan la partió entre les dues serres, que tenen el punt de contacte al coll de Collsacreu (358 m). Els punts culminants en són el santuari del Corredor (657 m) i el turó Gros del Montnegre (773 m), respectivament. Només afegir que el massís del Corredor es pot considerar format per dues subunitats: el propi Corredor, a la banda interior, i la serra de Montalt, a tocar del litoral, coronada pel turó del mateix nom (595 m).

El parc té una superfície de 15.010 hectàrees, i forma part de tres comarques: a ponent, el Vallès Oriental, a llevant, el Maresme i, al nord, la Selva. Els quadres següents ens ofereixen algunes dades sobre les comarques i els municipis que l'integren.

■ Geomorfologia i litologia

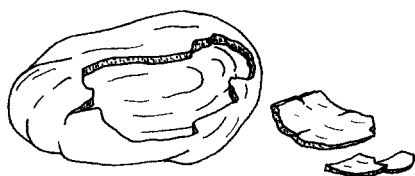
Geològicament, les serres del Montnegre i el Corredor estan constituïdes gairebé exclusivament per granits.

L'origen del granit es troba a l'interior de la Terra, on la temperatura i la pressió són prou altes com per fondre importants quantitat de roca i formar els magmes. Aquests magmes poden pujar a la superfície i formar volcans, o bé poden refredar-se a l'interior i cristal·litzar per donar lloc a grans masses de roca, anomenats plutons: aquest és el cas del granit. De vegades, aquests plutons de granit es veuen travessats per llargues vetes d'altres roques, també procedents del refredament dels magmes. Aquestes vetes s'anomenen filons o dics.

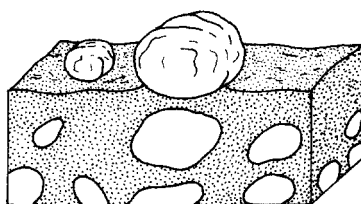
La història geològica del Montnegre i el Corredor es pot explicar molt fàcilment a partir d'aquest procés. Fa entre 300 i 250 milions d'anys (període Permià), es van començar a formar grans plutons de granits sota la superfície del terra d'aleshores, constituït per pissarres i esquistos.

Diversos moviments orogènics posteriors van fer aflorar a la superfície terrestre tota aquesta massa de roques. Alhora els agents meteorològics anaven erosionant i fent desaparèixer la capa de pissarres i esquistos superior. Restes inalterades d'aquest capell de pissarres i esquistos encara es poden observar en els punts culminants de la serra del Montnegre, mentre que ja ha desaparegut totalment a la resta de les dues serres, el Montnegre i el Corredor.

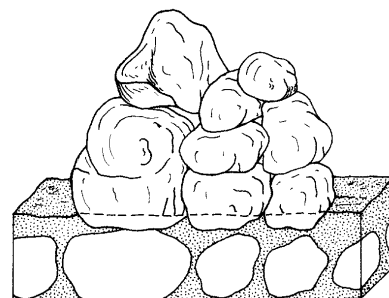
Aquest procés d'aflorament dels granits s'estabilitza ara fa uns milions d'anys (cap a l'època anomenada del Miocè, fa uns 20 milions d'anys), temps durant el qual el granit, que en les fredes terres dels Pirineus es manté inalterat, pateix en les nostres càlides contrades un procés de degradació a càrrec dels agents meteorològics, procés conegut amb el nom meteorització.

Cebes de granit

Boles

Castells de boles

En efecte, les altes temperatures i l'aigua carregada del CO₂ de l'atmosfera, aconseguen disgregar el granit en una espècie de sorra molt característica, d'un bonic color daurat: el sauló. Aquest sauló, transportat per les rieres, és l'origen de les platges del Maresme. A la muntanya també són comuns els grans blocs de pedra aïllats, sovint de forma esfèrica o el·lipsoïdal: són les boles de granit, volums de roca que han resistit la meteorització i resten a la superfície quan els agents erosius han arrossegat el material meteoritzat que els envoltava.

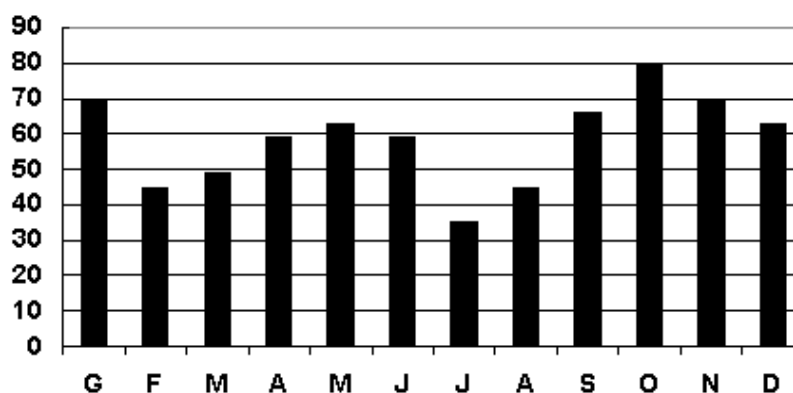
D'altra banda, la presència de filons de roca de composició lleugerament distinta en un indret o un altre, amb una resistència diferent a la meteorització, genera petites variacions del relleu, entre les quals destaquen les formacions careneres conegudes amb el suggeridor nom d'esquenes d'ase.

El granit és una pedra molt dura i resistent que tradicionalment ha estat destinada a la construcció, a l'obra pública i fins i tot a l'escultura. En el passat, el granit ja va ser utilitzat per aixecar edificis nobles, com ara els grans castells feudals i les petites esglésies romàniques. Però també s'ha emprat per a usos més corrents com la construcció de masies, de murs o de les parets de les feixes. A les ciutats i als pobles grans va destinar-se a empedrar els carrers (amb petits blocs anomenats llambordes), i encara avui s'usa per fer les voreres i el terra de les places o per recobrir la façana dels edificis. Diguem també que el granit meteoritzat, el sauló, es avui molt emprat com a element de base d'algunes terres de cultiu, i també en treballs de jardineria.

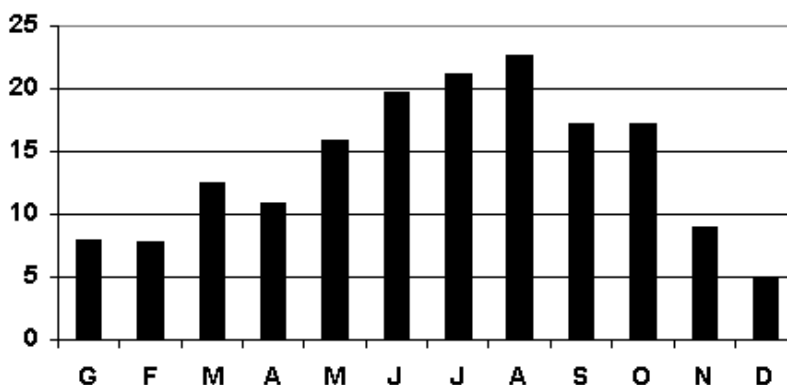
■ Clima

El Parc del Montnegre i el Corredor presenta un clima netament mediterrani, amb hiverns suaus, estius calorosos i secs, i un règim de pluges modest i irregular. A finals de l'estiu i principis de la tardor hi són característics els episodis de pluges torrencials, que provoquen les conegudes avingudes de les rieres del Maresme. Els gràfics següents ens mostren les mitjanes de precipitació (darrers 25 anys) i temperatura (2002) en algunes localitats del parc.

Mitjana de precipitació (l/m²) dels darrers 25 anys al parc, a Collsacreu.

Temperatures mitjanes (C°) de l'any 2002, a l'estació de Can Bosc

Tot i aquest marc general, els accidents del relleu i alguns efectes climàtics i geogràfics particulars contribueixen a la creació de determinats microclimes en llocs puntuals. Entre aquests efectes podem destacar l'orientació, la relació entre pluviositat i alçada, les boires de marinada i les inversions tèrmiques.

L'orientació: el solell* i la baga**

Els dos vessants del Montnegre i el Corredor presenten una orientació geogràfica diferent, la qual cosa té efectes molt acusats sobre el clima i, també, sobre la vegetació que hi creix. El vessant marítim, el solell, orientat al sud-est, rep una major quantitat d'insolació, cosa que implica més llum, més calor i més pèrdues d'aigua de les plantes per transpiració. En canvi els vessants interiors, les bagues**, orientats al nord-oest, reben menys sol, i les plantes presenten unes pèrdues d'aigua per transpiració molt menors.

* Sovint pronunciat solei a la comarca del Maresme.

** A l'Alt Maresme s'utilitzen preferentment les formes bagueny, baguenys.

La pluviositat i l'alçada

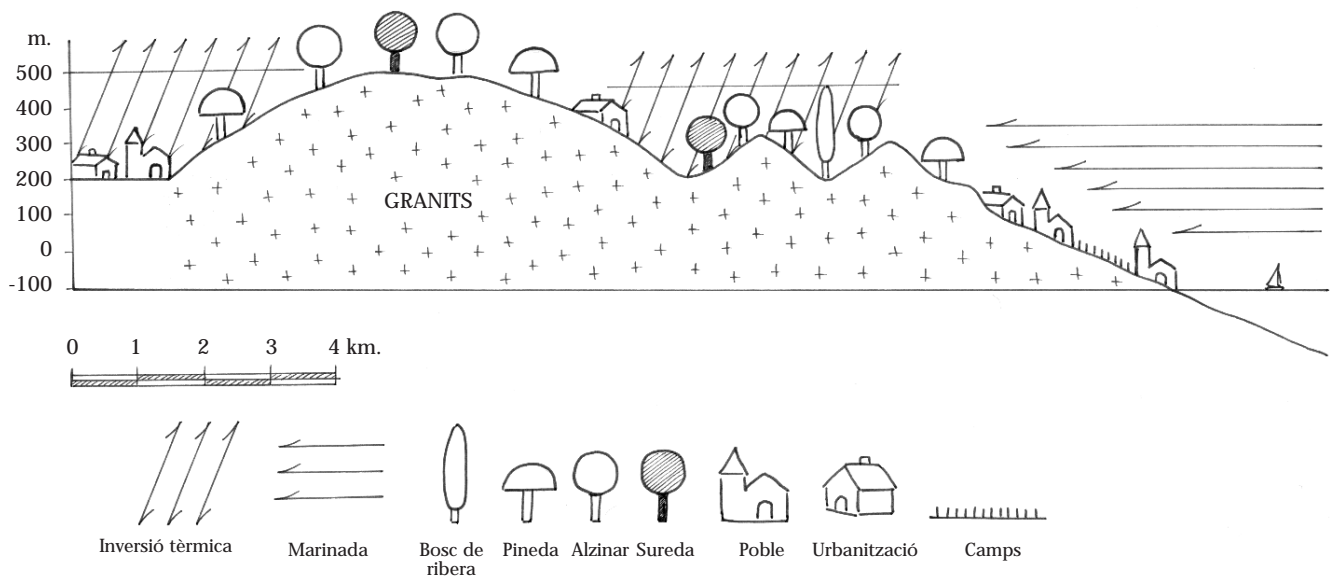
El Montnegre i el Corredor, com passa amb la resta de la Serralada prelitoral, actuen com una muralla enfront dels vents humits provinents, sobretot, del litoral. En veure's obligades a elevar-se, aquestes masses d'aire humit es refreden, la humitat es condensa i precipita en forma de pluja, molt rarament de neu. Als cims i carenes, doncs, es registren uns nivells de precipitació més alts que a la depressió del Vallès i que a la plana litoral.

Les boires de marinada

Semblantment, aquests vents de marinada provinents del Mediterrani, carregats d'humitat, generen boires a les valls litorals del Corredor (sobretot a Montalt) i del Montnegre. Les boires de marinada es formen especialment al migdia i a les tardes eixutes i caloroses de l'estiu, i possibiliten la vegetació frescal d'algunes valls, atès que les boires aporten humitat però, sobretot, eviten la pèrdua d'aigua per transpiració que pateixen les plantes través de les fulles en condicions de secada. Atesa la seva forma allargassada i prima, aquestes boires reben el nom popular de celles de muntanya.

Les inversions tèrmiques

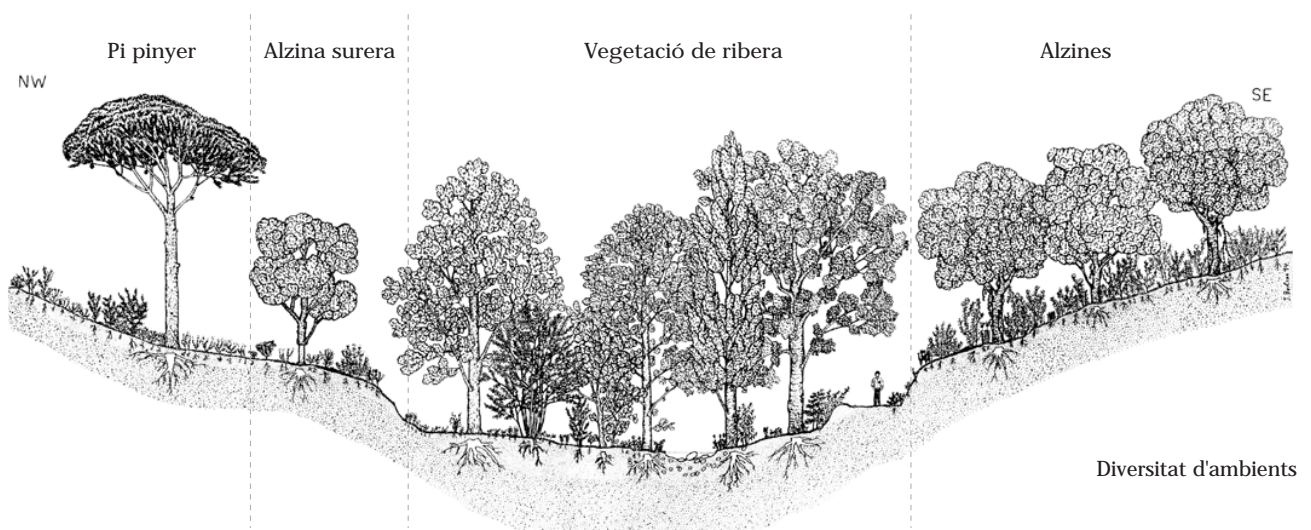
Contràriament a la situació habitual, durant una inversió tèrmica la temperatura arran de terra i a les zones enclotades és inferior a la registrada en indrets més alts de les muntanyes. Aquest aire fred, més dens que no el que té just per sobre, no pot ascendir i queda retingut en aquests espais ensotats. D'altra banda aquests clots no reben la influència d'un vent que podria contribuir a desfer la situació d'inversió. Això és corrent a la depressió del Vallès i a moltes valls i fondals de les serres del Montnegre i el Corredor. Les baixes temperatures contribueixen a condensar la humitat i a generar boires, que s'hi poden formar, especialment, durant la nit i a primeres hora del matí. Aquesta condensació d'humitat té una marcada influència en la vegetació.

■ Vegetació

La vegetació del Montnegre i el Corredor està condicionada pel clima, pel relleu i per l'activitat humana. Abans de l'humanització del territori, les serres havien d'estar cobertes gairebé exclusivament per un alzinar dens, esquitxat d'alzines sureres, i entapissat per un sotabosc que variava en funció dels diversos microclimes.

A les parts altes i als baguenys del Montnegre, en canvi, creixien rouredes esponeroses de roure de fulla gran, i de roure africà. A les vores dels torrents es feien esplèndids boscos de ribera, on destacaven els verns. Aquest panorama, però, es va modificar en major o menor mesura amb la intervenció de l'home.

Els ambients ecològics: les espècies i les formacions vegetals no es distribueixen a l'atzar, sinó en funció de factors com l'orientació o la proximitat als cursos d'aigua. Així, en general, els pins creixen als vessants més solells, i les alzines als més obacs, mentre que espècies com els pollancre o els avellaners acostumen a trobar-se més lligats als torrents i als rierols.

Els vessants litorals

Els sectors orientats a mar han estat possiblement els més modificats, ja que al llarg dels anys els seus vessants han estat objecte d'una intensa activitat agrícola, especialment les parts més baixes. El cultiu de la vinya hi va tenir un desenvolupament molt notable entre mitjan segle XIX i mitjan segle XX. El bon clima i la crisi de la fil·loxera, que entre 1860 i 1900 va matar totes les vinyes franceses, va impulsar molt intensament aquest cultiu a les nostres contrades. En determinats moments, cap a finals del segle XIX, gran part de la geografia catalana va restar nua de boscos i coberta de vinya. Tanmateix, la fil·loxera va arribar fins aquí, i llavors molts camps van quedar abandonats. Sobre aquests erms, aleshores, s'hi van començar a desenvolupar de nou els boscos.

Actualment, les parts baixes dels vessants del solell estan poblats per brolles arbrades de pi blanc o bé per pinedes de pi pinyer. Són boscos joves que, amb el temps, i seguint un procés anomenat de successió ecològica, podrien esdevenir alzinars madurs.

A partir d'una certa alçada, i especialment en zones que han patit menys intervenció humana, els alzinars van guanyant progressivament l'espai a les pinedes. Aquests alzinars litorals, més o menys madurs, acostumen a anar acompanyats d'alzina surera, un arbre de característiques molt similars, per bé que folrat de la seva escorça característica: el suro.

El procés de successió: quan es talen els arbres d'un alzinar, les condicions de forta insolació solar que es generen impedeixen el creixement de noves alzines, però no dels arbustos baixos i dels pins, que són amants del sol. Això no obstant, a l'ombra de la pineda hi poden créixer de nou les alzines que, al llarg dels anys, acabaran substituint la pineda.

Els baguenys

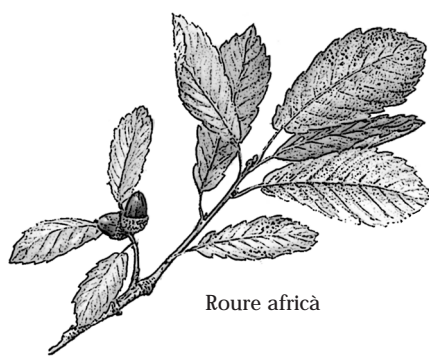
Als vessants obacs i a les parts més altes del Montnegre, els ambients són més humits i frescals i possibiliten el desenvolupament d'alzinars muntanyencs amb sureres, i també de boscos de fulla caduca, com les rouredes de roure de fulla gran. Aquest boscos presenten un sotabosc característic, integrat per plantes de caràcter centreeuropeu, ben diferents de les que podem trobar en un entorn estrictament mediterrani. En són bons exemples el roure africà, que al Montnegre té el límit septentrional de distribució, i també el boix grèvol. Fins i tot es pot constatar la presència d'alguns peus de faig, relativament comú al Montseny però insòlit a les alçades modestes del Montnegre.

Cal apuntar que en moltes contrades, especialment en el cantó vallesà, la intervenció humana ha substituït els alzinars muntanyencs i els boscos de caducifolis per plantacions de castanyers, que a hores d'ara es mantenen de forma naturalitzada. Del castanyer se n'aprofitaven les castanyes, i també la fusta, que és molt flexible, per confeccionar bótes de vi.

Els fondals

Al curs més alt de les torrenteres del Montnegre encara es troba un característic bosc de ribera: la verneda. El bosc de ribera és un tipus de vegetació que acompanya, en paral·lel, els curss de les rieres i els torrents. Al Montnegre, el vern és el seu representant més interessant, encara que també hi creixen l'avellaner i el gatell. En els trams més baixos de les valls, aquesta formació vegetal és sovint substituïda per plantacions de pollancre o de plàtans.

Cal destacar una altra associació vegetal característica dels cursos d'aigua, concretament dels trams baixos de les rieres del Maresme: l'alocar. L'aloc és un arbust d'uns dos metres d'alçada, de boniques flors blaves, que ha estat cantat per poetes com Salvador Espriu i que avui es troba amenaçat a causa de la destrucció dels seus hàbitats naturals.

Roure africà

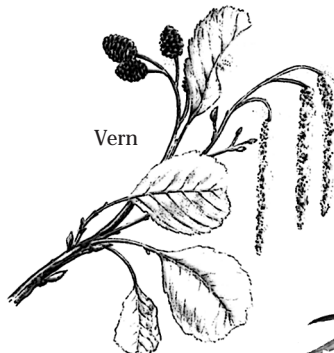
Boix grèvol

Faig

Avellaner

Vern

Aloc

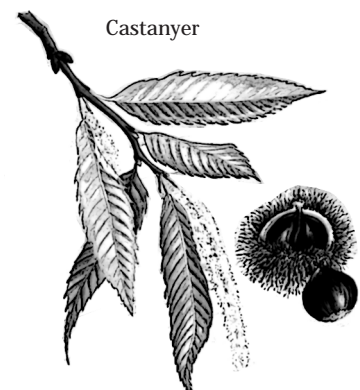
Alzina

Gatell

Pi pinyer

Castanyer

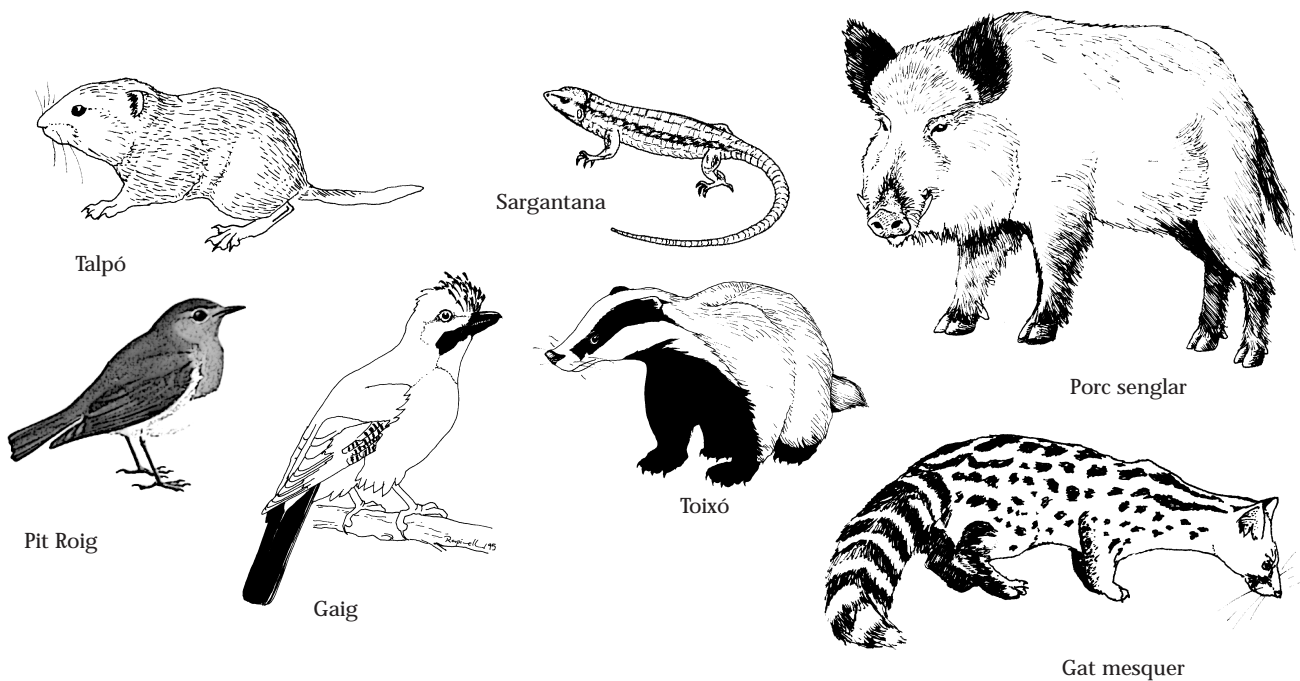
■ Fauna

La rica varietat d'ambients ecològics del parc del Montnegre i el Corredor fa que el poblament faunístic sigui divers i abundant. S'hi han inventariat 168 espècies de vertebrats, entre les quals cal destacar-ne 28 de mamífers, 119 d'ocells, 13 de rèptils i 8 d'amfibis. També hi viuen insectes espectaculars, com els banyarriquers i els escanyapolls.

Hi trobem espècies boscanes mediterrànies com la geneta, el senglar, el toixó, l'esquirol, l'esparver, la fagina, les mallerengues o el gaig i animals propis d'ambients centroeuropeus com el talpó roig, la becada i el tòtil.

Els límits entre espais forestals i conreus són especialment rics en fauna. Aquestes àrees són importants per a depredadors com l'àliga marcenca, l'aligot, la guilla o la serp verda perquè hi troben els elements bàsics de la seva alimentació.

També cal destacar que la situació de les serres, paral·leles al mar, les fa molt interessants com a punt d'observació de les rutes migratòries de les aus.

■ Ocupació humana

La gran riquesa de monuments megalítics existents en el parc, com ara els dòlmens de Pedra Gentil i de Pedra Arca, evidencien que les poblacions humanes s'hi han establert des de fa mil·lenis. En efecte, hi ha constàncies molt diverses de l'habitació de les serres del Corredor i del Montnegre des d'època neolítica. Els ibers laietans també ens hi han deixat proves abundants de la seva estada a la regió, especialment al Corredor vallesà, com per exemple les restes que dels seus antics poblats trobem al turó del Vent i al puig del Castell. Els romans, que van optar per establir-se a les planes, ens han deixat algunes restes interessants, com les de l'aqüeducte que es troba al passeig d'Hortsavinyà, a la vora de Pineda de Mar.

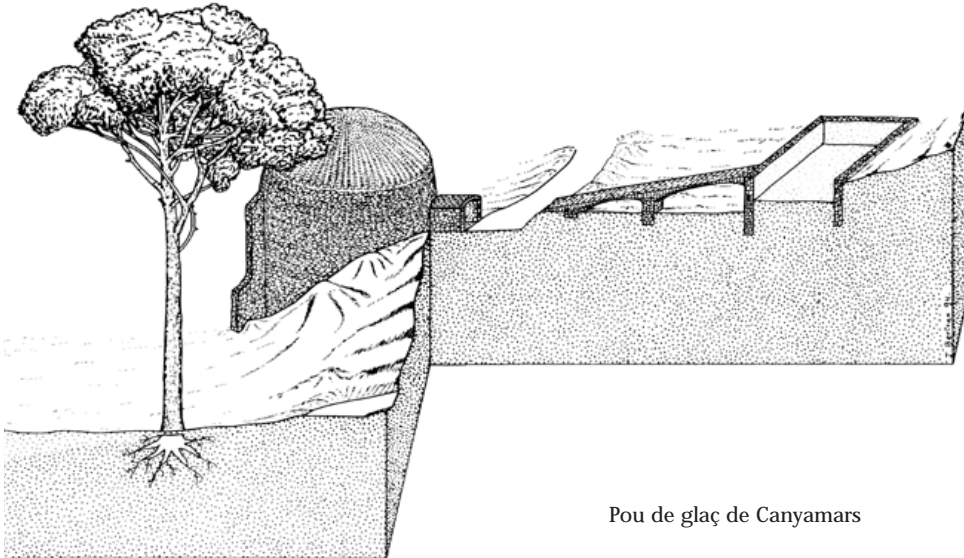
De l'edat mitjana ens resten nombroses esglésies repartides pel parc, com les de Sant Martí de Montnegre, Sant Cristòfol, Sant Andreu del Far i el santuari del Corredor, o les ermites de Llorita o l'Erola. En aquesta època la població es recollia en nuclis petits. La colonització agrícola es manifesta en les abundants masies que hi ha escampades per la muntanya: Can Bordoï, Ca l'Arenes, Can Pradell de la Serra, Can Bosc, Can Riera de Vilardell, Can Ferriol o Ca l'Oller de Fuirosos. El paisatge, doncs, és el resultat de l'equilibri entre boscos i conreus.

Amb el pas a l'era moderna, la població es va anar instal·lant a les valls, on avui es troben les viles que, com Arenys de Munt o Sant Cebrià, foren l'origen dels pobles de costa, els quals van començar a independitzar-se cap al segle XVI, però que, per l'amenaça de la pirateria, no es refermen fins al segle XVIII. Actualment el procés de recessió de l'activitat agrària, iniciat a la fi dels anys cinquanta, ha fet desaparèixer pràcticament l'ús tradicional de les masies que, a poc a poc, es reconverteixen i es destinen a altres activitats.

■ Activitat humana

Com a la resta del país, fins a mitjan segle XX l'agricultura i la ramaderia van ser les bases econòmiques del Corredor i del Montnegre. L'agricultura dominava als vessants baixos i a la plana, on els camps eren més grans, abundants i millors. La ramaderia, mai exuberant, estava més estesa a les parts altes del massís, amb l'ovella com a recurs principal.

El bosc mai no ha substituït l'agricultura i la ramaderia com a base econòmica, però sí que ha suposat una font de recursos important i complementària per a les gentes del Montnegre i el Corredor. Un dels productes boscos principals ha estat el suro, que va generar una important indústria. Encara avui no ha estat trobat un substitut adequat per als taps de suro, cosa que manté activa encara l'explotació de les suredes. El suro s'extreu amb les destrals de pelar. El primer suro, anomenat "pelagri", és un producte rugós i bast que tots recordem dels pessebres de Nadal. Sovint es trinxava per a fabricar conglomerat. Les successives pelades produeixen un suro llis i de qualitat, més fàcil de treballar i utilitzat preferentment per la indústria dels taps de vi. Altres productes tradicionals del bosc són les pinyes i els pinyons dels vessants maresmencs, la fusta i la llenya, les castanyes i les perxes de castanyer, les cireres de pastor i altres fruits boscos, els bolets de tota mena, les herbes remeieres, aromàtiques i gastronòmiques, i les soques de bruc per a la indústria de les pipes de fumador.

Pou de glaç de Canyamars

Els pous del glaç: eren estructures cilíndriques de pedra, d'uns quants metres de profunditat, destinades a la conservació del gel. El glaç s'obtenia durant l'hivern després de congelar l'aigua en una bassa. El gel es tallava en barres i s'introduïa al pou per una porta superior. Un cop a dins, les barres es cobrien amb branques i, d'aquesta manera, es conservaven fins ben entrat l'estiu.

Un altre activitat dels habitants de la muntanya eren algunes indústries tradicionals com ara l'elaboració de carbó vegetal, els pous de glaç, o els forns de calç i de vidre. El carbó s'aconseguia mitjançant la combustió de fustes diverses (però especialment d'alzina) en condicions d'absència d'aire. Era característica la pila o amuntegament de troncs i branques de fusta al voltant d'una estaca central. Els pous de glaç eren excavacions de forma cilíndrica, cobertes i folrades interiorment de pedra, que conservaven el gel a la primavera i a l'estiu. El gel s'obtenia a l'hivern a partir de l'aigua congelada en una bassa, era tallat en barres i transportat fins al pou. A l'estiu, el glaç s'extreia dels pous i es distribuïa a les poblacions de les rodalies i fins i tot a Barcelona. Els forns de vidre i els forns de calç s'alimentaven de pedra, silícica o calcària respectivament, les quals eren triturades amb moles i cuites dins dels forns amb focs de llenya. El vidre resultant s'utilitzava per fer setrills, ampolles, gots i gerros, mentre que la calç constituïa un material de construcció de primera importància, equivalent als actuals ciments.

A poc a poc, però, aquestes activitats tradicionals han estat arraconades per la indústria moderna, fins a pràcticament desaparèixer. Només en queden algunes restes en el sector de l'extracció del suro. En canvi, ha prosperat molt la indústria del turisme. Cap a la segona meitat del segle XX, es va produir una proliferació de segones residències, moltes en urbanitzacions il·legals, i es va fer habitual la pràctica del motorisme agressiu. També cal fer esment del fenomen dels incendis forestals, amb una incidència important en els nostres espais mediterranis. La creació del parc, el 1989, ha comportat una regulació d'aquestes activitats. L'administració gestora del parc treballa per assolir l'equilibri necessari entre l'ús públic i la preservació dels sistemes naturals.

■ Ús públic del parc

Al llarg de l'any, el Corredor i el Montnegre reben molts visitants que s'hi apropen per gaudir de la natura amb expectatives educatives, esportives, recreatives o culturals. La informació i la comunicació, que es canalitzen a través dels diferents tipus d'equipaments, plans i programes creats per l'administració gestora, són un factor bàsic per orientar les actituds dels visitants de l'espai.

Per tal de regular d'una manera òptima l'ús públic del parc, la Diputació de Barcelona desenvolupa estudis de tipus estadístic sobre la dinàmica de visitants de l'espai. Les dades següents inclouen el nombre de visitants de diferents equipaments, espais, serveis i punts d'informació del parc, així com els participants en alguns dels programes que s'hi organitzen.

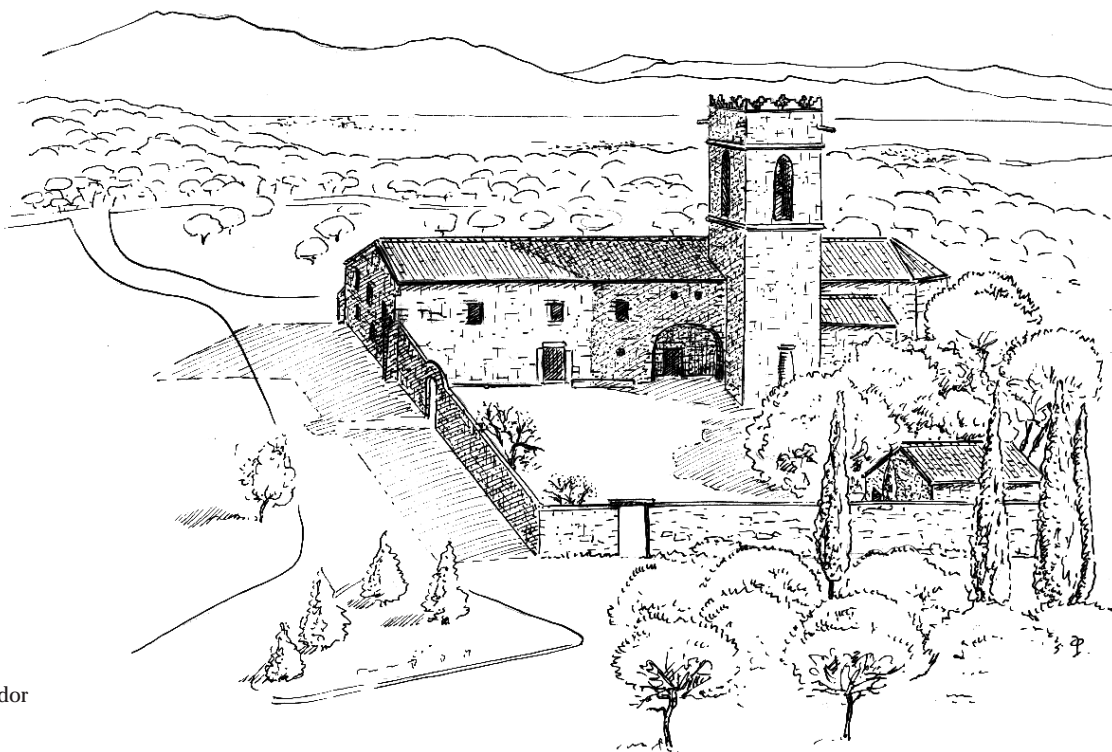
Entre les motivacions dels visitants cal esmentar la passejada i l'excursionisme, la visita de monuments històrics, la restauració i el pícnic, i la recollida de bolets i castanyes.

En un parc tan visitat, la massificació pot esdevenir un factor important de degradació del paisatge. La gestió del parc sempre ha intentat armonitzar l'ús cultural, social i econòmic del territori amb el manteniment dels valors paisatgístics i dels processos ecològics. Per tal d'ordenar l'ús que el públic fa del parc, s'ha creat el conjunt d'equipaments suara esmentats (centres d'informació, àrees d'esplai, punts d'informació, etc.) amb l'objectiu de:

- Evitar la freqüentació intensa d'alguns indrets i l'acampada lliure.
- Facilitar informació al públic visitant.
- Promoure activitats de divulgació del parc, de recerca i d'educació ambiental.

Dins el parc també es potencien les activitats pedagògiques mitjançant exposicions, itineraris senyalitzats, etc. El programa Coneguem els nostres parcs, majoritàriament destinat als centres educatius de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, proporciona als escolars la possibilitat de conèixer i gaudir del Montnegre i el Corredor.

Per promoure l'activitat cultural dins del parc i en els municipis que l'integren, i per fomentar la relació entre els seus habitants, les entitats cíviques i els visitants, s'ha creat la campanya *Viu el Parc*. El programa d'activitats de la campanya està format per actuacions de gèneres ben diversos: concerts musicals a l'aire lliure, obres de teatre, lectures poètiques, conferències, etc. En destaquen actes com ara la *Gran Festa al Parc*, la *Nit d'Estels* o la *Fira d'Artesans*.

Santuari del Corredor

2. Normes

- Hem d'anar molt en compte en respectar el medi, intentant deixar el mínim rastre possible del nostre pas per la zona. Per tant no fareu malbé les plantes i els arbres, evitareu fer excessiu soroll ja que molts animals hi són sensibles i deixareu les deixalles en els contenidors.
- L'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal són el mitjà de vida d'una part dels habitants del Montnegre i del Corredor. En la nostra estada al parc tenim l'obligació de respectar el seu treball.
- En el parc natural la propietat de la terra és tan pública com privada, però el manteniment i la millora d'aquest patrimoni és responsabilitat de tothom.
- La presència de l'home ha deixat tot un seguit de manifestacions al llarg del temps: ermites, castells, masies, marges, pous de glaç, camins, etc. Tot això constitueix un patrimoni cultural de gran riquesa que cal conservar.
- Les tals d'arbres i els aprofitaments forestals són regulades per la Llei Forestal de Catalunya i la normativa del parc.
- La caça és permesa, però està regulada per llei.
- El Montnegre i el Corredor són indrets aptes per practicar esports a l'aire lliure i per conèixer millor el nostre patrimoni natural i cultural. No us desvieu dels camins. No es pot circular en vehicles fora de les pistes d'ús públic; respecteu els senyals.

El punt de partida i d'arribada de l'itinerari, i el lloc on s'esmorzarà i dinarà, és en un equipament del Servei de Parcs de la Diputació de Barcelona que està a disposició d'escoles i grups. Cal respectar les següents normes:

- Cal disposar les deixalles a les papereres i contenidors. No s'han d'abandonar a la zona de taules ni a les feixes.
- Del bon ús del mobiliari de l'Àrea ens beneficiem tots els usuaris, per això cal evitar que els nens/nenes pugin a les taules.
- Els dies laborables es realitzen tasques de manteniment amb màquines i eines, no es permet que els nens/nenes s'hi apropin, ja que llur maneig pot provocar accidents. És doncs responsabilitat de l'educador, tutor o pares la seva vigilància.
- L'aigua és font de vida i un bé escàs en els nostres dies. Per aquesta raó aconsellem que s'utilitzi correctament evitant de malgastar-la.

3. Recursos educatius per completar els itineraris

■ Bibliografia

- ALBERT, E. "La vall de Durrius i el castell de Montalt".
In *El Comú*. Dosrius, abril 1989.
- ALSINA, N., JUBANY, M.A. i RIERA, J.M. "*Apunts per a una història de Dosrius*".
In *El Comú*. Dosrius 1988-91
- ARRIBAS, CONESA, RIERA. *Guia didàctica de natura del Corredor*. Dosrius, 1981.
- ARRIZABALAGA, A. i BERTRAN, J. "*Un elefant antic a Canyamars*".
In: Segones trobades d'estudiosos del Montnegre i del Corredor, 1995.
- BASSA, O., FARELL, D i PUJOL, J.: *Els boscos del Maresme*. Ed. Natura. Argentona 1997.
- BASSA, O. i NAVARRO, F.: *Guia bàsica dels mamífers del Maresme*. Ed. Natura. Argentona 1993.
- BASSOLS, DAVÍ, LOU, LLEONART. *Caus, coves i abrics prehistòrics*. Mataró, 1996.
- BOADA, M. i PUCHE, C.: *Flora, fauna i plantes remeieres del Baix Montseny i el Montnegre*.
Ed. Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny. Sant Celoni 1984.
- BONET, LL.: *Les masies del Maresme*. Ed. C.E.C. "Montblanch-Martin". Barcelona 1983.
- CAMPENY, R. et. al.: *El Maresme en Viu*. Ed. Museu Comarcal del Maresme-Mataró
(Secció de Ciències Naturals). Mataró 1992.
- CARRERAS, F.: *Excursió als orígens de la riera d'Argentona*.
Ed. L'Aixernador. Argentona reedició 1990.
- CARRERAS I CANDI, F. "*Orígens de la riera d'Argentona*". In *l'Avenç*. Barcelona, 1904.
- Centre de Recursos Pedagògics del Vallès Oriental: *Materials per a treballar la comarca del Vallès Oriental*. Granollers 1993.
- Consell Comarcal del Maresme: *El Maresme en mapes*. El Maresme 1997.
- CORDERO, PJ: *Las aves del Maresme. Catálogo, status y fenología*. Publicacions Universitat de Barcelona. Barcelona 1983.
- CROS, R: *Flora Biològica del Montnegre*. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 1985.
- Diputació de Barcelona. Servei de Parcs Naturals.: Pla Especial de la Serralada de Marina (sectors del Montnegre i el Corredor). Criteris i solucions generals del pla. Estudi del Medi Físic. Barcelona 1984.
- Diputació de Barcelona. Servei de Parcs Naturals.: Cartells del Parc Natural del Montnegre i el Corredor. Flora i fauna de les pinedes i vessants marítims. Flora i fauna amb boscos caducifolis. Flora i fauna dels alzinars i les suredes. Barcelona 1995.

- ENRIQUE, P. Estudi geològic del Corredor. (1981) Inèdit.
- Diversos autors: *Arbres de Catalunya*. Joc de cartes d'identificació. Ed. Escola de Natura del Corredor. Dosrius 1990.
- Diversos autors: *Hi són. Pòster i joc de cartes per identificar els rastres de la Serralada de Marina*. Ed. Escola de Natura del Corredor. Dosrius 1999.
- Diversos autors. *Joc del trencaclosques (ordenació del territori)*. Ed. Escola de Natura del Corredor. Dosrius 1997.
- GEL, J. "D'on ve el nom de Canyamars?" In *El Comú*. Dosrius, desembre 1988.
- GEL, J., BASSA, O., FARELL, D., VENTURA, M. i VALLS, A: *Coneguen el Corredor. Itineraris de natura, història i paisatge*. Ed. Natura. Argentona 1995
- INSTITUTO GEOLOGICO Y MINERO DE ESPAÑA. *Mapa Geológico de España*. 1:200.000. Full Barcelona.
- LLOBET, S. "De Geografía Agraria de la comarca del Maresme". In *Estudios geográficos*. Febrer 1955.
- LLOVERA, J., PUCHE, C. i REBERTÉ, Q.: *El carboneig*. Ed. Publicacions del Centre d'Estudis i Documentació del Baix Montseny-Montnegre.
- MAPA I GUIA EXCURSIONISTA: Montnegre - Corredor Parc Natural E-25. Editorial Alpina. Escala 1:25.000
- MONREAL, L., BARRACHINA, J. *El castell de Llinars del Vallès*. Barcelona, 1983.
- MONTSERRAT, Pere. *Flora de la cordillera litoral catalana*. Mataró, 1968.
- PRATS, R. "Els pous de glaç". In *El Comú*. Dosrius, juny 1988.
- QUER, José. *Flora española*. Volum IV. Madrid, 1764.
- RIBAS, M. *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró.
- RIERA, J.M. *Estudi faunístic per a la informació bàsica del Parc Natural del Corredor*. Servei de parcs naturals. Dosrius, 1981 (inèdit).
- SOLÉ I SABARÍS, Ll. "La xarxa hidrogràfica". In *Geografia de Catalunya*, I. Barcelona, 1958.
- TORRUELLA, X., FARELL, D. i VALLS, A: *Coneguem el Montnegre. Itineraris de natura, història i paisatge*. Ed. Natura. Argentona 1994.

■ Audiovisual

- Parc Natural del Montnegre i el Corredor, (viatge per la història i el paisatge del massís del Montnegre). Centre d'informació d'Hortsavinyà.